DERLEME REVIEW

DOI: 10.5336/forensic.2023-99473

Uluslararası Ceza Yargısının Tarihsel Gelişimi ve Cinsel Suçların Unsurları ile İspat Kuralları Düzenlenmeleri Üzerine Geleneksel Derleme

A Traditional Review on the Historical Development of International Criminal Jurisdiction and the Regulations of the Elements of Sexual Crimes and the Rules of Proof

Ebru ÇETİN[a], Nergis CANTÜRK[a]

[a]Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Disiplinlerarası Adli Bilimler ABD, Ankara, Türkiye

ÖZET Savaş suçlularının ve insanlık dışı eylemlerde bulunanların cezasız kalmaması ve yargılanması için 1945-1993-1994 yıllarında ad hoc mahkemeler kurulmuştur. Ad hoc mahkemeler adil yargılanma hakkının ihlaline neden olmuş, kanunilik ve tabii hâkim ilkelerinin gereklerini karşılayamamıştır. Bu nedenlerle 1998'de imzaya açılmış ve 2002'de yürürlüğe girmiş Roma Statüsü ile Uluslararası Ceza Mahkemesi kurulmuştur. Uluslararası Ceza Mahkemesi daimi bir mahkemedir. Savaş suçları, insanlığa karşı suçlar, soykırım suçları ve saldırı suçları Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yargı yetkisi kapsamındadır. Silahlı çatışmalar sırasında gerçekleştirilen cinsel suçlar ad hoc mahkemelerin yargılama konuları yapılsa da yargılamalara ilişkin ispat ve usul kuralları ile suçların unsurlarının belirlenmesi hâkim takdirine bırakılmış konular olarak kalmıştır. Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından yapılacak yargılamaların usul ve ispat kuralları ile suçların unsurları Roma Statüsü dışında başka belgelerle düzenlenmiştir. 09.09.2002 tarihinde yürürlüğe giren Usul ve Delil Kuralları Belgesi ve Suç Unsurları Belgesi ile ceza yargılamasının evrensel kurallarından olan kanunilik ilkesinin sağlanması konusunda olumlu gelişme sağlanmıştır. Usul ve Delil Kuralları Belgesi ile Suç Unsurları Belgesi ile cinsel suçlara özel düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler ışığında delillerin tespit edilmesi, toplanması, yorumlanarak hüküm kurulması gerekmektedir. Cinsel suçların unsurlarının belirlenmesi ile usul ve ispat kurallarının belirlenmesi ayrıca yargılamada hükme esas alınabilecek nitelikte delillerin tespit edilmesi ve toplanması sırasında göz önünde bulundurulması açısından oldukça önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Ceza Mahkemesi; cinsel suçlar; usul ve delil kuralları belgesi; suç unsurları belgesi

ABSTRACT Ad hoc courts were established in 1945-1993-1994 to punish and who prosecute war criminals and inhuman acts. Ad hoc courts have violated right to a fair trial and failed to meet requirements of legality and natural judge principles. therefore, the International Criminal Court was established with Rome Statute, which was opened for signature in 1998 and entered into force in 2002. The International Criminal Court is permanent court. War crimes, crimes against humanity, crimes of genocide and aggression fall within jurisdiction of International Criminal Court. Even sexual crimes committed during armed conflicts were subjects of ad hoc courts, proof and procedural rules regarding proceedings and determination elements of crimes remained as matters left to discretion of judge. The procedural and evidential rules of proceedings to be held by International Criminal Court and the elements of crimes are regulated by documents other than the Rome Statute. With Rules of Procedure and Evidence and Element Crime, which entered into force on 09.09.2002 positive progress has been achieved in ensuring principle legality, which is universal rules of criminal proceedings. Special regulations have been made for sexual crimes with Procedure and Evidence Rules Document and Crime Elements Document. In the light these regulations, evidence must be identified, collected, interpreted and a verdict made. It's very important to determine elements of sexual crimes and to determine rules of procedure and proof, as well as to determine evidence that can be taken as a basis for judgment and to be taken into account during collection.

Keywords: International Criminal Court; sexual crimes; rules of procedure and evidence; crime elements document

KAYNAK GÖSTERMEK İÇİN:
Çetin E, Cantürk N. Uluslararası ceza yargısının tarihsel gelişimi ve cinsel suçların unsurları ile ispat kuralları düzenlenmeleri üzerine geleneksel derleme. Turkiye Klinikleri J Foren Sci Leg Med. 2024;21(1):43-52.

Correspondence: Ebru ÇETİN
Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Disiplinlerarası Adli Bilimler ABD, Ankara, Türkiye
E-mail: ebrucetin3453944@gmail.com

Peer review under responsibility of Turkiye Klinikleri Journal of Forensic Medicine and Forensic Sciences.

Received: 06 Sep 2023 ***Received in revised form:*** 18 Nov 2023 ***Accepted:*** 20 Nov 2023 ***Available online:*** 05 Feb 2024

2619-9459 / Copyright © 2024 by Türkiye Klinikleri. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/).

ULUSLARARASI CEZA HUKUKU VE ULUSLARARASI CEZA HUKUKU KAPSAMINDAKİ SUÇLAR

Uluslararası ceza hukuku; ceza kanunlarının uygulanması sebebiyle ülkeler arasında yaşanan anlaşmazlıkları ve uluslararası nitelikteki birtakım suçları tespit, önleme, sona erdirme ve bu konudaki yetkileri belirleyen kuralları ihtiva eder.[1]

Uluslararası ceza hukuku kapsamındaki suçlar; uluslararası hukuk bakımından ceza sorumluluğu gerektiren fiiller olarak tanımlanır.[2]

ULUSLARARASI CEZA HUKUKUNUN TARİHSEL SÜRECİ

Savaş ile ilgili ilk uluslararası hukuki düzenlemeler Osmanlı Devleti, Japonya, Çin, İran, İsviçre, İsveç, Avrupa devletleri, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) gibi birçok katılımcı ülkeyle 1899 yılında Hollanda'nın Lahey kentinde gerçekleştirilen konferans sonucunda kabul edilen Lahey Sözleşmesi'yle düzenlenmekle birlikte çatışmalar esnasında sivillerin korunmasına yönelik sınırlı düzenlemeler yapılmıştır.[3,4]

İnsanlığa karşı suçlar kapsamında temeller atılarak 1907 Lahey Sözleşmesi'ne yeni maddeler eklenmiştir. Bu iki sözleşmede de barış zamanında işlenen insanlığa karşı suçlara ilişkin tanımlamalar bulunmamakta, suçluların yargılanmasına yönelik düzenlemeler de içermemektedir. Barış zamanında işlenen insanlığa karşı suçlara ilişkin yargılamalar için Nuremberg yargılamalarına kadar beklenmiştir.[3,5]

NUREMBERG VE TOKYO CEZA MAHKEMELERİ

II. Dünya Savaşı sırasında müttefik devletler tarafından savaş suçlarının soruşturulması amacıyla St. James Deklarasyonu'nu yayınlanarak Birleşmiş Milletler Savaş Suçlarını Soruşturma Komisyonu'nun oluşturulması öngörülmüştür.[3]

Birleşik Krallık, Fransa, ABD ve Sovyetler Birliği'nin bir mahkeme kurularak savaş suçlularının kovuşturulması ve cezalandırılması amacıyla 08.08.1945 tarihinde imzaladığı Londra Anlaşması'yla Nuremberg Ceza Mahkemesi kurularak Naziler tarafından işlenen suçları yargılamasına karar verilmiştir. General McArthur tarafında 19.01.1946 yılında yayınlanana kararnameyle kurulan Tokyo Ceza Mahkemesi Japon savaş suçlularının yargılanması maksadıyla kurulmuştur.[6,7]

Londra Anlaşması ve ekli Nuremberg Ceza Mahkemesi Statüsü kapsamında suçlar; barışa karşı suç, savaş suçu ve insanlığa karşı suç olarak üç kategoride kabul edilmiştir.[6,8]

Statü m.6/1'e göre, "Bir saldırının veya sözleşmeler, garantiler veya milletlerarası anlaşmaların ihlal edilerek ortaya çıkan bir savaşın idare edilmesi, hazırlanması veya idame edilmesi veya önceki eylemlerden herhangi birinin gerçekleşmesi için tekrarlayıcı bir plana katılmak" fiilleri, "barışa karşı suç" kapsamında kabul edilmiştir.[6]

Statü m.6/2'ye göre, "Savaş yasalarının ve adetlerinin çiğnenerek işgal altındaki ülkelerde sivillerin öldürülmeleri, kötü muamele görmesi, zorla çalıştırılmaları, sürgün edilmeleri, rehinelerin öldürülmesi ya da kamuya ve özel kişilere ait mülklerin yağmalanması, kentlerin veya köylerin nedensizce yakılıp yıkılmaları ve askerî zorunlulukların haklı kılmadığı tahribatlar", "savaş suçları" kapsamında kabul edilmiştir.[6]

Statü m.6/3'e göre, "Savaş öncesi veya savaş sonrası sivillere yönelik öldürme, soykırım, tutsak etme, sürgün etme ve diğer insanlığa aykırı nitelikteki fiiller veya siyasi, sosyal, etnik ya da dinî sebeplerle işlenen eziyet, savaş suçu veya insanlığa karşı gerçekleştirilen suçlarla ilgili idam, eziyet veya eylemlerin devam ettirilmesi" ise "insanlığa karşı suçlar" kapsamında kabul edilmiştir.[6]

Nuremberg Ceza Mahkemesi tarafından yapılan yargılamalarda "uluslararası hukuka aykırı eylemleri gerçekleştirenlerin bireysel sorumluluklarının mevcut olduğu" belirterek savaş hukuku kapsamında çığır açılarak daha sonra kurulan mahkemelerin yargılamaları sırasında da bireysel sorumluluk ilkesi uygulanmıştır.[9]

Nuremberg Ceza Mahkemesi ve Tokyo Ceza Mahkemesi, savaş suçlularının kovuşturulması ve cezalandırılması bakımından önemli adım olmakla birlikte üç alanda eleştirilmiştir.[3,10,11]

Ceza hukukunun en temel ilkelerinden olan "kanunilik ilkesine" aykırı yargılamalar yapılması ilk

eleştiridir. Suç işlendiğinde suç olarak tanımlanmayan fiilin, suçun işlenmesinden sonra suç kapsamına alınıp yargılanması ve cezalandırılması kanunilik ilkesine aykırılıktır. Nuremberg Ceza Mahkemesi ve Tokyo Ceza Mahkemesi tarafından gerçekleştirilen yargılamalarda, sanıklara yöneltilen suçlamaların kanunilik ilkesine aykırılık niteliğinde olduğu dile getirilmiştir.[3,10,12]

Nuremberg Ceza Mahkemesi ve Tokyo Ceza Mahkemesince gerçekleştirilen soruşturma ve yargılamaların müttefik devletlerce yapılması, hukukun en temel ilkelerinden olan tarafsızlık ve adil yargılanma ilkelerinin ihlal edilmesi ve mahkemelerin, müttefik devletlerin askerleri tarafından işlenen suçlar bakımından soruşturma ve yargılamayı reddetmesi yapılan yargılamaların, "galip devletlerin adaletine" hizmet ettiğine yönelik ikinci eleştiriye neden olmuştur.[3,12]

Nuremberg Ceza Mahkemesi ve Tokyo Ceza Mahkemesi tarafından gerçekleştirilen yargılamalarda ölüm cezasına hükmedilebildiği ve bu durumda da temyiz hakkının kısıtlı olması üçüncü eleştiridir.[3]

II. DÜNYA SAVAŞI'NDAN SONRA İNSANCIL HUKUK

II. Dünya Savaşı sonrası insancıl hukuka ilişkin ihlaller, uluslararası ceza hukuku kapsamında suç niteliğinde kabul görerek birçok belgede ve uluslararası anlaşmalarda düzenlenmiştir. Bu belge ve anlaşmalar; 1948 Jenosit'in Önlenmesi ve Cezalandırılması Hakkındaki Sözleşmesi, 1949 Cenevre Sözleşmesi-1977 ek protokolleri, 1954-1959 Uluslararası Hukuk Komisyonu Raporları, 1973 Apartheid Sözleşmesi, 1984 İşkencenin Önlenmesi Sözleşmesi, 1985 Amerikan İşkencenin Önlenmesi Sözleşmesi, 1987 Avrupa İşkencenin Önlenmesi Sözleşmesi, 1998 Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsüdür.[11,13]

ESKİ YUGOSLAVYA VE RUANDA CEZA MAHKEMESİ

Eski Yugoslavya'nın dağılma sürecinde ve Ruanda'da büyük insancıl hukuk ihlalleri yaşanmıştır. Yüzbinlerce sivil işkence, soykırıma maruz kalarak ölmüş, cinsel saldırıya uğramış, kültürel-tarihi mirasları yok edilmiştir.[14,15]

Bu insancıl hukuk ihlalleri nedeniyle Birleşmiş Milletleri tarafından 1993'te Güvenlik Konseyi'nin 827 sayılı kararıyla Eski Yugoslavya Ceza Mahkemesinin ve 1994'te Güvenlik Konseyi'nin 955 sayılı kararıyla Ruanda Ceza Mahkemesinin kurulmasına karar verilmiştir.[3,14]

Birleşmiş Milletler tarafından kurulan mahkemelerde 1948 Jenosit'in Önlenmesi ve Cezalandırılması Hakkındaki Sözleşmesi ile 1949 Cenevre Sözleşmesi ile savaş suçu olarak kabul edilen suçlar yargılama kapsamına alınmıştır.[14,15]

AD HOC MAHKEMELER

Ad hoc mahkemeler belirli zamandaki belirli suçların failleri hakkında yargılama yapılması maksadıyla kurulan geçici nitelikteki mahkemelerdir. Örneğin Ruanda Ceza Mahkemesi, 1994 yılında belirli bölgede işlenen suçların faillerini yargılamakla yetkili kılınmıştır.[3,16]

Nuremberg, Tokyo, Eski Yugoslavya ve Ruanda Ceza Mahkemeleri ve Tokyo Ceza Mahkemeleri ad hoc mahkemelerdir.[10,16]

Ad hoc mahkemeler, ceza hukuku/yargılama usulü kurallarını fiiller gerçekleştikten sonra kendi tayin eden mahkemelerdir. Bu durum hukukun temel ilkeleri olan kanunilik ilkesi, doğal hâkim ilkesi ile adil yargılanma hakkının ihlal edilmesine neden olmaktadır. Maddi gerçeğe ulaşma ve adaletin sağlanması amacı, hukukun evrensel ve temel ilkelerinin ihlal edilmesini maruz göstermemektedir. Bu durum adaletsiz uygulamalara ve tehlikeli/önlenemez uygulamalara neden olabilir.[10,11,17]

ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ

160 ülkenin katılımıyla 15.06.1998-17.07.1998 tarihleri arasında toplanan Birleşmiş Milletler Konferansı sonrasında Roma Statüsü imzaya açılmıştır. Roma Statüsü 01.07.2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir.[2,15,18]

Roma Statüsü'ne göre Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM), insanlığa karşı suçlar, soykırım, savaş suçlarını soruşturup kovuşturmak için uluslararası ceza hukuku bağlamında kurulan bağımsız, daimi, ulusal mahkemelerin tamamlayıcısı olan yargı organıdır.[12,15,19]

Uluslararası ceza hukuku kapsamındaki bu suçların soruşturulması ve kovuşturulması amacıyla

daha önce kurulmuş ad hoc mahkemelerin adaleti sağlama noktasında yetersizliği, hukukun temel ilkelerinin ihlali niteliğindeki uygulamaları daimi mahkemenin kurulmasının en önemli sebepleridir.[15]

BİREYSEL CEZA SORUMLULUĞU VE ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ

Savaş suçları 1899 ve 1907 Lahey Sözleşmeleri'yle düzenlense de devletlerin sorumluluğundan bireylerin sorumluluğuna geçiş süreci I. Dünya Savaşı-II. Dünya Savaşı arasında geçen dönemde yaşanmıştır. Nuremberg Ceza Mahkemeleri'yle uluslararası ceza hukukunda ilk uygulamalarını gördüğümüz bireysel ceza sorumluluğu Roma Statüsü'nde yer almaktadır.[10,19]

Roma Statüsü m.25/1'e göre; UCM gerçek kişiler bakımından yargılama yetkisine sahiptir.[20]

Roma Statüsü m.25/3'e göre; Mahkeme yetkisindeki suçlar ile ilgili suçu işleyen, suçun işlenmesini isteyen veya özendiren suçun işlenmesi yönünde emir veren, soykırım suçu kapsamında başkalarını suçu işlemeye özendiren, suçun işlenmesine teşebbüs eden, suçu işleyen ortak veya yardımcı olan kişiler bakımında yargılama yetkisine sahiptir.[20]

Roma Statüsü m.26'ya göre; UCM suçun işlendiği tarihte 18 yaşını doldurmuş kişiler hakkında yargılama yetkisine sahiptir.[20]

Roma Statüsü m.27'ye göre; hükümet üyesi, parlamento üyesi, devlet başkanı da dâhil olmak üzere resmî görevde olmak, UCM'nin yetkisini kaldırmaz.[20]

Roma Statüsü m.28'e göre; Üst düzey yöneticilerin ya da askerî liderlerin emrindeki kişilerin fiillerinden, üstlerinin bilgisinde bulunan veya bilgisi olması gerekli koşullarda, üst tarafından makul ve gereken tedbirler alınmadı ise, üstlerin de bireysel ceza sorumluluğu devam etmektedir.[20]

ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ'NİN YARGI YETKİSİ

Roma Statüsü'nün 12'nci maddesi, devletlerin UCM'nin yargı yetkisinin kullanılmasına yönelik ön şartları öngörmektedir.

Devletler; Roma Statüsü'ne taraf olarak veya Roma Statüsü'ne taraf olmaksızın UCM'ye bildirimde bulunarak belirli suç için mahkemenin yargı yetkisini kabul ettiğini açıklayarak mahkemenin yargılama yetkisini kabul edebilir.[19-21]

Güvenlik Konseyi'nin Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 7'nci Bölümü kapsamında suçun faillerini UCM'ye sevk etmesi durumunda da bu faillerin yargılanması UCM'nin yargılama yetkisine girmektedir.[19-21]

Roma Statüsü'ne taraf olmayan devlet vatandaşları veya yetkilileri Roma Statüsü'ne taraf devletin ülkesinde mahkemenin yetkisindeki suçları işlerse ve bunun neticesinde taraf devletin failleri UCM'ye sevk etmesi durumunda da mahkemenin yargılama yetkisi doğmaktadır.[19-21]

ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ VE TAMAMLAYICILIK İLKESİ

Roma Statüsü 1'inci maddesine göre UCM, ulusal yargı yetkisinin tamamlayıcısı niteliğinde bir mahkemedir. Roma Statüsü 17'nci maddesine göre yetkili devlet tarafında suçun soruşturma-kovuşturmasına başlanılmakla birlikte soruşturma ve kovuşturma konusunda yetkili devletin isteksiz davranması veya yetersiz kalması hâlinde, UCM'nin yargılama yetkisine giren suçlarda yargılama yapabileceği kabul edilmektedir. Sanıkların cezadan kurtarılmak adına yargılama faaliyetlerinin sürdürülmesi, gerekçesiz şekilde yargılamanın geciktirilmesi, bağımsız ve tarafsız bir yargılamanın yapılmaması, ülkede yargı sisteminin çökmesi veya mevcut olmaması hâllerinde yetkili devletin isteksizliği veya yetersizliği kabul edilir. Bu hâllerde Roma Statüsü 20'nci maddesine göre yetkili devlet yargılama yapmış olsa bile UCM yeniden yargılama yapabilir ve bu durum "ne bis in idem" ilkesine aykırı değildir. Tamamlayıcılık ilkesi kapsamında UCM'nin kararları Roma Statüsü'ne taraf devletler bakımından bağlayıcıdır ve bu bağlayıcılık tamamlayıcılık ilkesinin ihlalini önlemektedir.[20-22]

ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ'NİN YETKİSİNİN KONU BAKIMINDAN SINIRLI OLMASI

Roma Statüsü 5'inci maddesine göre UCM'nin yargılama yetkisi kapsamındaki konular; soykırım suçu, savaş suçu, insanlığa karşı işlenen suçlar ve saldırı suçudur. Bunlar dünyanın neresinde işlenirse işlen-

sin, tüm insanlığı ilgilendiren uluslararası güvenliği ve barışı tehdit eden suçlardır.[13,20,21]

Devletlerin yargılama alanındaki egemenliklerini daraltan UCM'nin yargılama yetkisi kapsamındaki suçların uluslararası güvenliği ve barışı tehdit eden suçlar bakımından sınırlandırılması makuldür.

ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ'NİN GÖREV ALANINA GİREN SUÇLAR

Soykırım Suçu

Roma Statüsü 6'ncı maddesi: Soykırım suçunun kapsamına; dinî, ulusal ve etnik grup üyelerinin tamamen ya da kısmi şekilde yok edilmesi amacıyla öldürülmesi ya da üyelere bedensel veya zihinsel ağır cezalar uygulanması, bu grupların tamamen ya da kısmen fiziksel yıkama sebep olacak zor yaşam koşullara tabi tutulması, bu gruplarda doğumu engelleyici önemler alınması ya da bu gruplardaki çocukların zorla başka gruplara verilmesi girmektedir.[20,21,23]

İnsanlığa Karşı Suçlar

İnsanlığa karşı suçlar uluslararası bir metinde ilk Nuremberg Ceza Mahkemesi Statüsü'nde yer almaktadır. Roma Statüsü'nün Nuremberg Ceza Mahkemesi Statüsü'nden farkı; insanlığa karşı suçların işlenebilmesini ve bu suçların soruşturulabilmesini silahlı bir çatışma olması gerekliliğine bağlı kılmamıştır.[3,19]

Roma Statüsü m.7'ye göre; herhangi bir sivil nüfusa yapılan sistematik ve yaygın saldırı niteliğindeki insanlığa karşı suç kapsamı yer alan fiiller;

a) İnsan öldürme

b) Toplu imha etme,

c) Esarete mahkûm etme,

d) Nüfusun bir bölümünü nakle veya tehcire zorlama,

e) Uluslararası hukukun temel normlarını ihlal ederek hapsetme ya da fiziksel hürriyeti ağır biçimde ortadan kaldırma,

f) Tecavüz, cinsel esaret, zorla hamile bırakma, fuhuşa zorlama, zorla kısırlaştırma veya bunlar gibi ağır cinsel suçlar

g) İşkence etme,

h) Bir grup veya diğerlerinden ayrılabilen bir topluluğa ulusal, etnik, dinî, kültürel, ırki, siyasi, cinsel veya evrensel hukuk tarafından kabul edilemez sebeplerle zulmetme

i) Bireyleri zorla ortadan yok etme,

j) Irk ayrımcılığı,

k) Fiziksel ya da psikolojik bütünlüğe ağır şekilde zarar verme, büyük acı çektirme biçimindeki insanlığa aykırı diğer fiillerdir.[20,21]

Savaş Suçları

Savaş kuralları uluslararası alanda ilk kez 1899 Lahey Sözleşmesi'yle düzenlenmiştir.[24] 20. yüzyılda yapılan birçok anlaşmayla ve ad hoc mahkemelerle savaş suçları önlenmeye çabalanmıştır. Savaş suçlarına Roma Statüsü'nde de yer verilmiştir.[3]

Savaş suçuna vücut veren filler;

1) Kasten insan öldürme,

2) İşkence ve insanca olmayan muamele,

3) İnsanların bedensel ve ruhsal bütünlüğüne ağır saldırı ya da ızdırap çektirme biçimindeki kasıtlı fiiller ile biyolojik deneyler,

4) Askerî mecburiyetlerle bağdaşmayan biçimde malların yok edilmesi ya da mülkiyete el konulması,

5) Kişileri savaş esiri konumuna getirme ve savaş esiri vb. biçimde korunan kişinin düşman devlet kuvvetlerine hizmete zorlama,

6) Savaş esiri vb. korunan kişinin usulüne uygun bağımsız, tarafsız ve adil biçimde yargılama hakkından mahrum bırakma,

7) Yasadışı hapsetme, sınır dışı ya da nakil etme,

8) Rehin almadır.[20]

Bu fiiller; yaralı, hasta, kazazede, sivil, savaş esiri kişiler ve korunan mallara karşı işlenmesi durumunda savaş suçları kapsamındadır.[20]

Uluslararası silahlı çatışmalarda uygulanan kanun ve teamül hukuku kurallarının ağır biçimde ihlal edilmesi de savaş suçları kapsamındadır. Bu ihlaller;

1) Sivillere yapılan bilinçli saldırılar,

2) Sivillerin mallarına yönelik yapılan bilinçli saldırılar,

3) Askerî hedef olmayan ve savunmasız mahallere yapılan saldırılar,

4) Askerî gereklilik bulunmadıkça bir bölgeyi yağmalama,

5) Birleşmiş Milletler, Kızılhaç tarafından kullanılan amblemleri kötüye kullanma,

6) Teslim olmuş savaşçıya yönelik saldırılar,

7) Zehirli silahlar veya malzemeler kullanma,

8) Kullanılması yasak silahların kullanılması,

9) Korunan kişilere ya da yerlere yapılan kötü muamele kabul edilebilecek bilinçli saldırılar,

10) İnsancıl hukuk kapsamında, Birleşmiş Milletler Şartı'na uygun şekilde barış gücü veya insani yardım görevlerinde kullanılan tesislere, yerleşim yerlerine, malzemelere ya da personele karşı yapılan kasten saldırılar/bombalamalar,

11) İşgal edilen bölgedeki sivillerin tamamını veya bir kısmının sınır dışı edilmesi,

12) Düşman vatandaşlarının yasal haklarının askıya alınması veya ortadan kaldırılması,

13) Düşman vatandaşlarının kendi ülkelerine karşı savaşmaya zorlanması,

14) 15 yaşın altındaki çocukları silahlı kuvvetlere katma veya silahlı çatışmalarda kullanmadır.[20,21]

Saldırı Suçu

Geçmişte barışa karşı suçlar kapsamında tanımlanan saldırı suçu; 1948 Soykırım Suçunun Önlenmesine ve Cezalandırılmasına Dair Sözleşme, Nuremberg Ceza Mahkemesi Statüsü'nde, Tokyo Ceza Mahkemesi Statüsü'nde, 1984 İşkence ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi gibi sözleşmelerde yer almıştır. Ancak saldırı suçu 1998 Roma Statüsü'nde tanımlanmamıştır. Kampala'da 30.05.2010-11.06.2010 tarihleri arasında düzenlenen Uluslararası Ceza Mahkemesi Gözden Geçirme Konferansı'nda saldırı suçu tanımlanmıştır. Ancak UCM'nin saldırı suçu konusunda yargılama yetkisi 2017 sonrasına ertelenmiştir. Bu erteleme UCM'nin saldırı suçları kapsamında yeterliliğe ulaşması bakımından zaman kazanılmasına da olanak tanımıştır.[3,25,26]

Devletin askerî veya siyasi faaliyetlerinin etkin yönetebilecek konumdaki bir kişi tarafından, boyutu ve ağırlığıyla Birleşmiş Milletler Şartı'na açıkça aykırı saldırı eyleminin hazırlanması, planlanması ve icrası saldırı suçuna vücut vermektedir.[20,25]

Saldırı suçu kapsamında, devletin sorumluluğa başvurulacak fiillerde devletin silahlı kuvvet kullanması gündeyken, gerçek kişilerin sorumluluğuna başvurulacak fiillerde kişinin silahlı kuvvet kullanımının planlanması, hazırlanması, devam ettirilmesi, bu durumlar hakkındaki komplolara dâhil olması süreçlerini içermektedir.[27]

ULUSLARARASI SUÇLARDA İSPATA İLİŞKİN KURALLAR

UCM'nin kendine bağlı kolluk gücünün bulunmaması, delillerin toplanması sırasında yaşanan zorluklar, tanık ifadelerinin alınmasından zaman kaybedilmesi konularında eleştirilere maruz kalsa da mahkemenin yargı yetkisinde bulunan suçlarda ispat kurallarının, usul kurullarının düzenlenmesine yönelik çalışmalar yapılmıştır.[12]

Roma Statüsü 15'inci maddesi kapsamında; Savcının UCM'nin görev ve yetkisindeki suçları resen soruşturma yetkisi olmakla birlikte, soruşturmaya devam etmek, derinleştirmek için makul sebepler olduğuna kanaat edinirse Ön Dava Dairesine elindeki belgeleri sunarak soruşturma yetkisi talep edebilir. Savcı tarafından yapılan talebi ve sunulan belgeleri inceleyen Ön Dava Dairesince soruşturmanın derinleştirilmesi için makul sebepler olduğu kanaatine varırsa ve davanın, UCM'nin yargı yetkisine girdiği anlaşılıyorsa, savcıya soruşturmaya başlama yetkisi verilir. Ön dava dairesi tarafından yapılan soruşturma yetkisi verilmesi talebinin Ön Dava Dairesince reddedilmesi, aynı konuyla ilgili yeni olay ve delillere dayalı olarak Savcı tarafından sonradan soruşturma talebinde bulunmasını engellemez.[20]

Roma Statüsü 54'üncü maddesine göre savcı maddi gerçeğe ve Roma Statüsü kapsamında cezai sorumluluk bulunup bulunmadığına ulaşmak için soruşturulanların lehine ve aleyhine olabilecek tüm delilleri toplamakla görevlidir.[20]

Roma Statüsü 69'uncu maddesine göre delillerin elde edilmesi ve kabul edilebilirlik değerlendirmesi-

nin Usul ve Delil Kurallarına göre yapılacağı, Roma Statüsü'nün veya uluslararası alanda kabul edilen insan hakları kurallarını ihlal edilerek elde edilen delillerin güvenilirliği hakkında ciddi şüpheye düşülmüşse ya da elde edilen delilin kabulü halinde UCM tarafından yapılacak yargılamanın bütünlüğüne ve saygınlığına zarar verecek ise bu deliller kabul edilmez.[20]

Ruanda ve Eski Yugoslavya Ceza Mahkemeleri'nde suçun unsurları ile usul ve ispat kurallarının belirlenmesi hâkim takdirine bırakılmışken UCM tarafından yapılacak yargılamalar sırasında suçun unsurları ile usul ve ispat kuralları Roma Statüsü'nde 9'uncu ve 51'inci maddeleri atfıyla düzenlenen ve 2002'de yürürlüğe giren belgelerle belirlenmiştir.[28,29]

Usul ve Delil Kuralları Belgesi'nin 63-75 maddeleri arasında ispata ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir. Bu belgesinin 70'inci ve 71'inci maddelerinde cinsel suçların delillerinin yorumlanmasında uyulması gereken prensipler hüküm altına alınmıştır.[28]

Suç Unsurları Belgesi'nin 7 (1) (g)-1/2/3/4/6 maddeleri ile 8 (2) (b)(xxii)-1/2/3/4/6, 8 (2) (e) (vi)-1/2/3/4/6 maddelerinde UCM'nin yargılama yetkisi kapsamındaki cinsel suçların unsurları belirlenmiştir.[29]

Usul ve Delil Kuralları ve Suç Unsurları Belgeleri'nde hüküm altına alınan cinsel suçlara ilişkin düzenlemeler ışığında delillerin tespit edilmesi, toplanması ve yorumlanarak hüküm kurulması gerekmektedir.

CİNSEL SUÇLAR KAPSAMINDA USUL VE DELİL KURALLARI BELGESİ İLE SUÇ UNSURLARI BELGESİNDE YER ALAN DÜZENLEMELER

Usul ve Delil Kuralları Belgesinin 70'inci maddesine göre UCM, cinsel şiddet olaylarına ilişkin davalarda aşağıda yer alan prensipleri uygulayacaktır:

(a) Kuvvet, tehdit, şiddet ya da zorlayıcı bir çevreden yararlanarak sağlanan avantajı kullanılarak mağdurun gönüllü ve gerçek bir rıza gösterebilme yeteneğinin zayıflatılması durumunda, mağdurun söz veya davranışlarından rızası olduğu sonucu çıkartılamaz;

(b) Mağdurun gerçek bir rıza gösteremeyeceği hallerde, mağdurun söz veya davranışlarından rıza olduğu sonucu çıkartılamaz;

(c) Cinsel şiddet iddiasında mağdurun sessiz kalmasından ya da direnç göstermemesi halinde rızası olduğu sonucu çıkartılamaz;

(d) Bir mağdurun veya tanığın güvenilirliği, önceki veya sonraki cinsel mizacından, karakterinden ya da cinselliğe yatkınlığından çıkartılamaz.[28]

Usul ve Delil Kuralları Belgesi'nin 71'inci maddesine göre; Bir Daire, UCM'nin yargılama yetkisindeki suçların tanımı ve niteliği ışığında ve 69. maddenin 4. paragrafına tabi olarak, bir mağdurun ya da tanığın önceki ya da sonraki olaya ilişkin cinsel davranışına ilişkin delilleri kabul etmeyecektir.[28]

Suç Unsurları Belgesi'nin 7 (1) (g)-1, 8 (2) (b)(xxii)-1 ve 8 (2) (e) (vi)-1 maddelerinde insanlığa karşı suç, savaş suçunun tecavüz suretiyle işlenmesi durumunda suçun unsurları;

1- Failin cinsel organıyla veya vücudun başka parçasıyla ya da bir nesneyle mağdurun genital veya anal açıklığına penetre etmesi,

2- Tecavüzün kuvvet, tehdit, alıkoyma, baskı, psikolojik baskı veya mağdura karşı gücün kötüye kullanımı vb. nedenlerden kaynaklı kuvvet ya da baskı tehdidiyle veya zorlayıcı çevrenin sağladığı avantajdan veya kişinin geçek manada karar verebilme yetisinin yokluğundan yararlanarak gerçekleştirilmesi,

3- 7 (1) (g)-1 maddesine göre cinsel saldırının sivil nüfusa yöneltilmiş sistematik veya geniş çaplı bir saldırı şeklinde gerçekleştirilmesi, 8 (2) (b)(xxii)-1 maddesine göre saldırının uluslararası silahlı çatışma kapsamında gerçekleştirilmesi, 8 (2) (e) (vi)-1 maddesine göre saldırının uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışma kapsamında gerçekleştirilmesi,

4- 7 (1) (g)-1 maddesine göre failin saldırının sivil nüfusa yöneltilmiş sistematik veya geniş çaplı bir saldırının parçası olduğunun farkında olması, 8 (2) (b)(xxii)-1 ve 8 (2) (e) (vi)-1 maddelerine göre failin silahlı çatışma kapsamındaki maddi koşulların bilincinde olmasıdır.[29]

Suç Unsurları Belgesi'nin 7 (1) (g)-2, 8 (2) (b)(xxii)-2 ve 8 (2) (e) (vi)-2 maddelerinde insanlığa

karşı suç, savaş suçunun cinsel kölelik suretiyle işlenmesi durumunda suçun unsurları;

1- Bir veya birden fazla kişi üzerinde failin sahiplik hakkıyla ilgili olarak bu kişileri satma, satın alma, kiralama veya takas yapma vb. şekilde özgürlükten mahrum bırakma gibi herhangi bir gücünü veya güçlerinin tamamını kullanması,

2- Bu kişi veya kişilerin cinsel manadaki bir veya birden fazla fiilde bulunmasına failin neden olması,

3- 7 (1) (g)-2 maddesine göre bu davranışın sivil nüfusa yöneltilmiş sistematik veya geniş çaplı şeklinde gerçekleştirilmesi, 8 (2) (b)(xxii)-2 maddesine göre bu davranışın uluslararası silahlı çatışma kapsamında gerçekleştirilmesi, 8 (2) (e) (vi)-2 maddesine göre bu davranışın uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışma kapsamında gerçekleştirilmesi,

4- 7 (1) (g)-2 maddesine göre failin davranışının sivil nüfusa yöneltilmiş sistematik veya geniş çaplı bir saldırının parçası olduğunun farkında olması, 8 (2) (b)(xxii)-2 ve 8 (2) (e) (vi)-2 maddelerine göre failin silahlı çatışma kapsamındaki maddi koşulların bilincinde olmasıdır.[29]

Suç Unsurları Belgesi'nin 7 (1) (g)-3, 8 (2) (b)(xxii)-3 ve 8 (2) (e) (vi)-3 maddelerinde insanlığa karşı suç, savaş suçunun zorla fahişelik yaptırmak suretiyle işlenmesi durumunda suçun unsurları;

1- Failin bir veya birden fazla kişiyi zor kullanarak veya şiddet korkusuyla, alıkoymayla, psikolojik baskı veya bu kişi/kişilere veya başka bir kişiye yönelik gücün kötüye kullanımından kaynaklı kuvvet veya baskı tehdidi ile veya zorlayıcı çevrenin sağladığı avantaj veya bu kişi/kişilerin gerçek manada karar verebilme yetisinin yokluğundan yararlanarak cinsel anlamdaki fiillerin gerçekleştirilmesine neden olması,

2- Failin veya bir başka kişinin cinsel manadaki fiil karşılığında veya bu fiille ilgili maddi veya başkaca bir yarar sağlaması veya yarar sağlama beklentisinde olması,

3- 7 (1) (g)-3 maddesine göre bu davranışın sivil nüfusa yöneltilmiş sistematik veya geniş çaplı şeklinde gerçekleştirilmesi, 8 (2) (b)(xxii)-3 maddesine göre bu davranışın uluslararası silahlı çatışma kapsamında gerçekleştirilmesi, 8 (2) (e) (vi)-3 maddesine göre bu davranışın uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışma kapsamında gerçekleştirilmesi,

4- 7 (1) (g)-3 maddesine göre failin davranışının sivil nüfusa yöneltilmiş sistematik veya geniş çaplı bir saldırının parçası olduğunun farkında olması, 8 (2) (b)(xxii)-3 ve 8 (2) (e) (vi)-3 maddelerine göre failin silahlı çatışma kapsamındaki maddi koşulların bilincinde olmasıdır.[29]

Suç Unsurları Belgesi'nin 7 (1) (g)-4, 8 (2) (b)(xxii)-4 ve 8 (2) (e) (vi)-4 maddelerinde insanlığa karşı suç, savaş suçunun zorla hamilelik suretiyle işlenmesi durumunda suçun unsurları;

1- Herhangi bir nüfusun etnik durumunun etkilenmesi veya uluslararası hukuk kurallarının diğer ciddi ihlallerini gerçekleştirilmesi maksadıyla bir veya birden fazla kadının zorla hamile kalması için fail tarafından alıkonulması,

2- 7 (1)(g)-4 maddesine göre davranışın sivil nüfusa yöneltilmiş sistematik veya geniş çaplı bir saldırı şeklinde gerçekleştirilmesi, 8 (2) (b)(xxii)-4 maddesine göre davranışın uluslararası silahlı çatışma kapsamında gerçekleştirilmesi, 8 (2) (e) (vi)-4 maddesine göre davranışın uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışma kapsamında gerçekleştirilmesi,

3- 7 (1) (g)-4 maddesine göre failin davranışının sivil nüfusa yöneltilmiş sistematik veya geniş çaplı bir saldırının parçası olduğunun farkında olması, 8 (2) (b)(xxii)-4 ve 8 (2) (e) (vi)-4 maddelerine göre failin silahlı çatışma kapsamındaki maddi koşulların bilincinde olmasıdır.[29]

Suç Unsurları Belgesi'nin 7 (1)g-6, 8 (2) (b)(xxii)-6 ve 8 (2) (e) (vi)-6 maddelerinde insanlığa karşı suç, savaş suçunun cinsel şiddet suretiyle işlenmesi durumunda suçun unsurları;

1- Failin bir veya birden fazla kişiyi zor kullanarak veya şiddet korkusuyla, alıkoymayla, psikolojik baskı veya bu kişi/kişilere veya başka bir kişiye yönelik gücün kötüye kullanımından kaynaklı kuvvet veya baskı tehdidi ile veya zorlayıcı çevrenin sağladığı avantaj veya bu kişi/kişilerin gerçek manada karar verebilme yetisinin yokluğundan yararlanarak cinsel anlamdaki fiillerin gerçekleştirilmesine neden olması,

2- 7 (1) (g)-6 maddesine göre bu tür bir davranışın Statü m.7'nin 1 (g) paragrafındaki diğer suçlarla

karşılaştırılabilecek ağırlığa sahip olması, 8 (2) (b)(xxii)-6 maddesine göre bu tür bir davranışın Cenevre Sözleşmeleri'nin ağır nitelikteki ihlalleriyle karşılaştırılabilecek ağırlığa sahip olması 8 (2) (e) (vi)-6 maddesine göre bu tür bir davranışın Cenevre Sözleşmeleri'nin ortak 3. maddesinin ağır nitelikteki ihlalleriyle karşılaştırılabilecek ağırlığa sahip olması,

3- Failin davranışın ağırlığını meydana getiren maddi koşulların bilincinde olması,

4- 7 (1) (g)-6 maddesine göre davranışın sivil nüfusa yöneltilmiş sistematik veya geniş çaplı bir saldırı şeklinde gerçekleştirilmesi, 8 (2) (b)(xxii)-6 maddesine göre davranışın uluslararası silahlı çatışma kapsamında gerçekleştirilmesi, 8 (2) (e) (vi)-6 maddesine göre davranışın uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışma kapsamında gerçekleştirilmesi,

5- 7 (1) (g)-6 maddesine göre failin davranışının sivil nüfusa yöneltilmiş sistematik veya geniş çaplı bir saldırının parçası olduğunun farkında olması, 8 (2) (b)(xxii)-6 ve 8 (2) (e) (vi)-6 maddelerine göre failin silahlı çatışma kapsamındaki maddi koşulların bilincinde olmasıdır.[29]

SONUÇ

İnsanlık tarihi boyunca çatışmalar, saldırılar kapsamında birçok insanlık dışı eylemler yaşandı. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında geçici nitelikte mahkemeler kurularak Nazi suçlularının, Japon savaş suçluları ile Eski Yugoslavya ve Ruanda'da insancıl hukuk ihlalleri gerçekleştirenler yargılanmıştır. Ancak bu mahkemelerin adil yargılanma hakkını ihlal etmesi, kanunilik ve tabii hâkim ilkelerinin gereklerini karşılamamaları nedeniyle UCM kurulmuştur. UCM ulusal mahkemelerin tamamlayıcısı niteliğinde, daimi mahkemedir. Savaş suçları, insanlığa karşı suçlar, soykırım suçu ve saldırı suçları UCM'nin yargı yetkisindedir. UCM devlet başkanları, komutanlar da dâhil insancıl hukuku ihlal eden kişileri yargılama yetkisine sahiptir. Silahlı çatışmalar sırasında gerçekleştirilen cinsel suçlar ad hoc mahkemelerin yargılama konuları yapılsa da yargılamalara ilişkin ispat ve usul kuralları ile suçların unsurlarının belirlenmesi hâkim takdirine bırakılmıştır. UCM tarafından yapılacak yargılamaların usul ve ispat kuralları ile suçların unsurları Roma Statüsü dışında başka belgelerle düzenlenmiştir. 09.09.2002 tarihinde yürürlüğe giren Usul ve Delil Kuralları ve Suç Unsurları Belgeleri ile ceza yargılamasının evrensel kurallarından olan kanunilik ilkesinin sağlanması için önemlidir. Usul ve Delil Kuralları ve Suç Unsurları Belgeleri ile cinsel suçlara özel düzenlemeler yapılmıştır. Usul ve Delil Kuralları ve Suç Unsurları Belgeleri'nde hüküm altına alınan cinsel suçlara ilişkin düzenlemeler ışığında delillerin tespit edilmesi, toplanması, yorumlanarak hüküm kurulması gerekmektedir.

Finansal Kaynak

Bu çalışma sırasında, yapılan araştırma konusu ile ilgili doğrudan bağlantısı bulunan herhangi bir ilaç firmasından, tıbbi alet, gereç ve malzeme sağlayan ve/veya üreten bir firma veya herhangi bir ticari firmadan, çalışmanın değerlendirme sürecinde, çalışma ile ilgili verilecek kararı olumsuz etkileyebilecek maddi ve/veya manevi herhangi bir destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışma ile ilgili olarak yazarların ve/veya aile bireylerinin çıkar çatışması potansiyeli olabilecek bilimsel ve tıbbi komite üyeliği veya üyeleri ile ilişkisi, danışmanlık, bilirkişilik, herhangi bir firmada çalışma durumu, hissedarlık ve benzer durumları yoktur.

Yazar Katkıları

Bu çalışma hazırlanırken tüm yazarlar eşit katkı sağlamıştır.

KAYNAKLAR

1. Yenisey F. Milletlerarası Ceza Hukuku. 1. Baskı. İstanbul: Beta Yayıncılık; 1988.
2. Odman T. Eski Yugoslavya ile ilgili uluslararası ceza mahkemesinin kuruluşu ve yasal dayanağı [Establishment and legal basis of the international criminal tribunal for the former Yugoslavia]. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 1996;45(1)131-51. [Crossref]
3. Ulusoy O. Mahkemenin Kuruluşu-Roma Statüsü. Uluslararası Ceza Mahkemesi. Kılınç U, editör. 1. Baskı. İzmir: Etki Yayıncılık; 2008. p.10-27.
4. Burns PT. Aspect of Crimes Against Humanity and the International Criminal Court. Canada: International Centre For Criminal Law Reform And Criminal Justice Policy; 2007. Cited: February 25, 2023. Available from: [Link]
5. Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land. The Hague, 18 October 1907. Cited: February 26, 2023. Available from: [Link]
6. Human Rights Library [Internet]. [Cited: February 28, 2023]. Agreement for the Prosecution and Punishment of the Major War Criminals of the European Axis, and Charter of the International Military Tribunal, London, 8 August 1945. Available from: [Link]
7. Parlak TM 2015. Galiplerin adaleti: Nürnberg ve Tokyo Askeri Ceza Mahkemeleri [Justice of the winners: Nuremberg and Tokyo International Military Tribunals]. ABMYO Dergisi. 2015;37:137-53. [Link]
8. Carter LE, Fincan M. 2021 yılında Uluslararası Ceza Mahkemesi [International Criminal Court in 2021]. Küresel Bakış Çeviri Hukuk Dergisi. 2017;7(22):119-31. [Link]
9. Azarkan E. Uluslararası ceza mahkemelerinde savaş suçları [War crimes in international criminal courts]. Hukuk ve Adalet, Eleştirel Hukuk Dergisi. 2004;1(1):53-76. [Link]
10. Bozkurt MU. Uluslararası ceza hukuku ilkeleri kapsamında ad hoc uluslararası ceza mahkemelerine yönelik eleştiriler ve uluslararası ceza mahkemesi [Criticisms on ad hoc international criminal tribunals within the context of international criminal law and the international criminal court]. Güvenlik Stratejileri Dergisi. 2010;6(11):73-91. [Link]
11. Ormanoğlu HD. Modern devletin bir unsuru olarak egemenlik ve uluslararası ceza mahkemesi [Sovereignty and international criminal court, as a constituent of the modern state]. İnÜHFD. 2018;9(1):245-74. [Crossref]
12. Poyraz Y, Önen ÖV. Uluslararası ceza yargısının gelişiminde Uluslararası Ceza Mahkemesinin rolü [The role of international criminal court in the development of International Criminal Jurisdiction]. YBHD. 2019;(1):187-222. [Crossref]
13. Yavuz HA. Bir savaş suçu olarak kültürel miras niteliğindeki eserlere yönelik saldırı eylemi Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Al Mahdi kararı üzerine bir inceleme [Attacking against cultural heritages as a war crime a review on the judgement of Al Mahdi case by the International Criminal Court]. Ankara Barosu Dergisi. 2017;75(3):161-96. [Crossref]
14. Güneş N. Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Libya soruşturması [Yüksek lisan tezi]. İstanbul: İbn Haldun Üniversitesi; 2022. [Erişim tarihi: 28.02.2024]. Erişim linki: [Link]
15. Sarıgül H. Uluslararası ceza mahkemesi [International criminal court]. Uyuşmazlık Dergisi. 2013;3:230-73. [Link]
16. Gül YE. Uluslararası Ceza Mahkemesi ve insan haklarına katkıları [International Criminal Court and its contributions to human rights]. IBAD. 2018;3(1):293-303. [Crossref]
17. Şen E. Uluslararası Ceza Mahkemesi. 1. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık; 2009. p.75.
18. Dalar M. Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne yönelik eleştirilerin değerlendirilmesi [Evaluation of criticism of International Criminal Court]. ASBİ. 2017;17(2):153-65. [Link]
19. Özkan A. 21. yüzyılda evrensel bir yargı kuruluşu olarak uluslararası ceza mahkemesi: usul kuralları, yargılamalar ve uluslararası suçlar [The international criminal court as a universal judicial institution in the 21st century: rules of procedure, judgements and international crimes]. Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 2016;12:175-95. [Crossref]
20. International Criminal Court. Rome Statute of the International Criminal Court. The Netherlands: International Criminal Court; 1998. Cited: February 25, 2023. Available from: [Link]
21. Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü. [İnternet]. [Erişim tarihi: 01 Şubat 2023]. Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM). Erişim linki: [Link]
22. Karzaoğlu P, Çatı MO. İnşacılık yaklaşımı ve kavramsal tartışmalar çerçevesinde Uluslararası Ceza Mahkemesi [The International Criminal Court in the light of constructivism and conceptual debates]. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2021;23(1):391-417. [Crossref]
23. Zorlu SE. Uluslararası ceza mahkemesinin kuruluşunda tarihsel süreç ve BM Güvenlik Konseyinin uluslararası ceza mahkemesinin işleyişi üzerindeki yetkileri [The historical process in the establishment of the international criminal court and the authorities of the un security council on the international criminal court's functioning]. Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 2016;24 (2):111-50. [Crossref]
24. Final Act of the International Peace Conference The Hague, 29 July 1899. 1899. Cited: February 25, 2023. Available from: [Link]
25. Kurşun G. 101 Soruda Uluslararası Ceza Mahkemesi. 1. Baskı. Ankara: İnsan Hakları Gündemi Derneği; 2011.
26. Emir N. Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yargı yetkisi bakımından saldırı suçu [The crime of aggression in terms of the jurisdiction of the International Criminal Court]. AndHD. 2015;1(2):118-43. [Link]
27. Acer Y. Uluslararası hukukta saldırı suçu kavramının temel unsurları: tanım çalışmaları ve yansımalar [The fundamentals of the concept of the crime of aggression in international law: efforts to define and the reflections]. Uluslararası Hukuk ve Politika. 2005;3:15-42. [Link]
28. International Criminal Court. Rules of Procedure and Evidence. 2nd ed. The Netherlands: International Criminal Court; 2013. Cited: June 20, 2023. Available from: [Link]
29. International Criminal Court. Element of Crimes. 2002. Cited: June 20, 2023. Available from: [Link]